

№ 47 (736)
Снежань 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ Прадаўжальнікі: рупліўцы
Рэчыцкага краю – стар. 2
- ☞ Асоба: патрыярху
беларускай археалогіі
Э. Загарульскаму – 90 – стар. 3
- ☞ Год радзімы: вандроўка
ў мястэчка Стрэшын – стар. 4

І поснае бывае смачным!

Праваслаўныя вернікі цяпер трымаюць Калядны пост (яшчэ ён называецца Піліпавым постам), які пачаўся 28 лістапада і будзе доўжыцца да 6 студзеня.

Чарговае пасаджэнне аматарскага аб'яднання «Надзея» Цырынскай сельскай бібліятэкі ладзілася 10 снежня і мела назву «Пост і посныя стравы». Пад час яго святар айцец Алег падкрэсліў, што галоўная мэта посту, які папярэдняе свята нараджэння Госпада Ісуса Хрыста і адзначаецца 7 студзеня, не абмежаванне ў ежы, а духоўнае ачышчэнне чалавека праз пакаянне і малітву. Калядны пост менш строгі, чым Вялікі і Успенскі посты, у час яго нельга есці мяса, яйкі, малочныя прадукты.

Кожная з 12 удзельніцаў пасаджэння прыгатавала сваю любімую посную страву – розныя салаты, дамашнія печыва, сокі і сухафрукты. Усе стравы былі згатаваныя па кулінарных рэцэптах, узятых з часопісаў,

кніг і газетаў, што ёсць у бібліятэцы. Бібліятэкар зрабіла агляд тэматычнай літаратуры выдавецтва Беларускага Экзархата, якая знаходзіцца ў фондзе бібліятэк. Напрыканцы святар адказаў на пытанні і пажадаў усім здароўя і даўгалецця.

Пры канцы ж – колькі словаў пра аматарскае аб'яднанне «Надзея» Цырынскай сельскай бібліятэкі. Яно было створанае ў 1999 г., уваходзячы 12 жанчынаў ад 50 да 70 гадоў. Дэвіз аб'яднання – «Надзея – мой кампас зямны, мэта суполкі – зрабіць жыццё жанчынаў больш цікавым і разнастайным. Тэмы пасаджэнняў розныя: духоўнасць і міласэрнасць, дамаводства і кулінарыя, калядныя і велікодныя вячоркі, сакрэты ўраджайных градак... Удзельнікі аб'яднання з неярплівацю чакаюць кожнай сустрэчы.

*Намаля КАЗАРЭЗ,
метадыст Карэліцкай
раённай бібліятэкі*

Сябры! Праз некалькі дзён заканчваецца падпіска на II паўгоддзе 2018 г. на «Краязнаўчую газету». Заставайцеся з намi, не адкладайце падпіску на апошні дзень. І вядома ж – далучайце новых сяброў!

Жывуць і мацуюцца «Жывіца» і «Здравіца»

Гонар нашага Рэчыцкага краю – людзі, якія берагуць і памнажаюць культурныя здабыткі продкаў. Прыклад таму – свята фальклору, арганізаванае мастацкім кіраўніком Рэчыцкага гарадскога палаца культуры Людмілай Грызуновай разам з удзельнікамі клубаў «Здравіца» і «Жывіца». Свята аб'яднала некалькі пакаленняў і яшчэ раз нагадавала, хто мы і адкуль родам.

Акцэнт быў зроблены на народныя песні, якія спявалі нашыя бабулі і матулі. Асаблівы народны каларыт стваралі з густам падабраныя дэкарацыі – сцена была ўпрыгожана вырабамі, якімі карысталіся нашы продкі. Усе удзельнікі паказалі высокі выканаўчы ўзровень, яны скаралі глядачоў энергіяй і эмацыянальнасцю, самабытнасцю спеваў. Гэта цудоўна, што наш імклівы час не загасіў у людзях любоў да песні, жаданне радавацца і радаваць спевамі іншых, адраджаць наш каштоўны нацыянальны скарб.

Самадзейныя артысты выступалі ў прыгожых народных касцюмах, з

ушмешкамі на тварах і бляскам у вачах. Узнёслы настрой падарылі слухачам І. Мажэеў і А. Карабанёва, цешылі душу і слых п'явунні Т. Філіпава і А. Горбач, незабыўныя эмоцыі выклікала Л. Шаўрына і іншыя выканаўцы народных песень «А ў полі азёрушка», «Пасею гурочкі», «Туман ярам», «А ў куце, у куце». Упадабалі слухачы і выступленні І. Сцямпкоўскага, Д. Падымава, Ю. Паўлоўскага, Д. Сцепаненкі.

Заўсёды, калі бываю на такіх мерапрыемствах, адчуваю сабе акрыленай, на душы становіцца добра. Чаму так адбываецца? Бо там, дзе шануюць нацыянальную культуру, утвараюцца куточки цеплыні і дабрыні. І хочацца, каб так было паўсюль. Кожны чалавек павінен ведаць родную мову, спадчыну свайго народа, мінулае свайго краіны, бо гэта нашыя карані, нашыя вытокі. Што і данеслі да глядачоў удзельнікі свята.

Любоў ТАЙРОН,
старшыня амаатарскага аб'яднання
народнай песні «Здравіца»

На тым тыдні...

✓ 7 снежня ў Музеі традыцыйнага ручнога ткацтва ў Полацку пачала працаваць выстаўка «Рукавічкі носім – ручкі не марозім». Ва ўсіх усходнеславянскіх народаў, у тым ліку і ў беларусаў, з даўніх часоў у зімовы перыяд выкарыстоўваліся вязаныя, скураныя ці зробленыя з тканіны рукавіцы з адным пальцам. Пальчаткі сустракаліся рэдка, у асноўным сярод гарадскога насельніцтва. Рукавіцы сяляне рабілі самі або куплялі на кірмашах. Вязаныя рукавічкі звычайна ўпрыгожваліся расліннымі і геаметрычнымі ўзорамі. На выстаўцы можна ўбачыць самыя разнастайныя рукавіцы, зробленыя на тэрыторыі Паазер'я (дарэчы, у некаторых раёнах Віцебшчыны іх называюць таксама іспоткі).

15 снежня ў рамках працы выстаўкі ладзіўся майстар-клас па стварэнні калядных рукавічак для захоўвання падарункаў.

Выстаўка будзе працаваць па 28 лютага 2019 г.

✓ 11 снежня ў Мастацкай галерэі «Беларт» Беларускага саюза мастакоў адкрылася выстаўка жывапісу Алеся Сушы «Мой сад». У экспазіцыі прадстаўлена больш за два дзясяткі новых палотнаў майстра. Пера-

важная колькасць з іх – пейзажы, створаныя пад час шматлікіх пленэраў у розных кутках Беларусі.

А. Суша нарадзіўся ў вёсцы Дамавіцк Чэрвеньскага раёна ў 1963 г. Скончыў аддзяленне манументальна-дэкаратыўнага мастацтва Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Працуе ў манументальна-дэкаратыўным мастацтве і станкавым жывапісе. У 2012 г. стаў лаўрэатам прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» за мазаічнае афармленне капліцы ў гонар іконы «Знаменне Найсвятой Багародзіцы» ў комплексе памяці ахвяраў Першай сусветнай вайны (Мінск).

Выстаўка працягнецца да 26 снежня.

✓ 13 снежня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь Віктар Хурсік прадставіў сваю кнігу «Vale!» – дакументальнае даследаванне жыцця і дзейнасці Магдалены Радзівіл з роду Завішаў. У кнізе выкарыстаныя спасылкі больш чым на 300 крыніцаў – пераважна архіўныя дакументы, што распаўсюджваюць пра род Завішаў у кантэксце гістарычных падзеяў і ў сямейным жыцці, паказваюць месца магнатаў у час падазлаў Рэчы Паспалітай.

«Vale!» – Бывайце!, – сумна развітваецца Магдалена на тытульнай старонцы кнігі. – Ці правільна я зрабіла, што паставіла мэтай жыцця адраджэнне Беларусі – судзіць вам. Я люблю сваю зямлю, свой народ... На жаль, мне не дадзена ўбачыць яго росквіт. Vale!»

В. Хурсік – выдавец, журналіст, які даследуе некаторыя аспекты беларускай мінуўшчыны і мае датычна іх асабістае меркаванне. Крэда даследчыка – падзеі мусяць быць паддадзеныя так, як засведчана ў дакументах.

✓ 14 снежня ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў адкрыўся навагодні праект, у межах якога глядачам былі прадстаўлены 3 выстаўкі. Адна з іх – «Рождественские открытки из коллекции Дмитрия Серебряникова». Больш чым стогадовая традыцыя віншаваць родных і блізкіх з дапамогаю пашто-

вак, або «адкрытага пісьма», была прадэманстравана на выстаўцы радкімі ўзорамі паштовак пачатку да Хрыстовых Народзінаў XX стагоддзя са збораў вядомага мінскага калекцыянера.

✓ 14 снежня ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры з удзелам Цэнтра «Інстытут нямецкіх даследаванняў» пры Беларускам дзяржаўным універсітэце ладзілася казачнае свята «Беларуска-німецкія Каляды».

Наведнікаў чакала выступленне народнага ансамбля музыкі «Вербіца», майстар-клас па ўпрыгожванні пернікаў і калядных цацак, майстар-клас па вырабе традыцыйнай беларускай цацкі і калядных паштовак, конкурс на лепшае святочнае печыва і самае прыгожае віншаванне, калядная выступленне харавой капэлы «Акадэмія» ды інш.

✓ 14 снежня ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылося літаратурна-музычнае свята «Жыве ў сэрцы пылыя крыніцы». Мерапрыемства прымеркаванае да Года малой радзімы, а таксама да юбілейных датаў твораў Якуба Коласа – 100-годдзя першага выдання паэмы «Сымон-музыка» і 95-годдзя выдання паэмы «Новая зямля».

Свята поўнілася музыкай, песнямі паводле твораў Якуба Коласа ў выкананні мастацкіх калектываў Стаўбцоўшчыны, сярод якіх быў народны фальклорны ансамбль «Коласавы землякі» Любкаўшчынскага СДК Стаўбцоўскага раёна. Незабыўнае ўражанне пакінула тэатралізаванае дзейства паводле твораў Коласа: сустракалі гасцей і суправаджалі іх цягам усёй імпрэзы галоўныя героі паэмаў «Новая зямля» і «Сымон-музыка».

✓ 15 снежня ў Музеі беларускага народнага мастацтва ў Раўбичах адкрылася выстаўка «Памяці Ляона Баразны», прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння творцы.

Мастак, этнограф, грамадскі дзеяч, удзельнік беларускага Адраджэння... Л. Баразна (1929 – 1972) за сваё нядоўгае жыццё пакінуў багатую спадчыну. Яго працы і сёння натхняюць паслядоўнікаў. Як мастак-графік даследаваў беларускія строі ды арнаменты і рабіў іх замалеўкі. Як мастак-жывапісец ствараў партрэты і пейзажы, прасякнутыя любоўю да роднай зямлі. Першым пачаў вывучэнне гравюраў Францыска Скарыны. Разам з палечнікамі стварыў праект рэстаўрацыі Верхняга горада і вуліцы Няміга. Наведнікі выстаўкі могуць цягам двух месяцаў пазнаёміцца з рознымі аспектамі дзейнасці Л. Баразны.

Патрыярх археалогіі

Эдуард Міхайлавіч Загарульскі днём адзначыў 90-годдзе. Разам з ім з хваляваннем і ўдзячнасцю святкуюць юбілей амаль 20 тысяч выпускнікоў гістарычнага факультэта БДУ, якім пачаўся ў жыццё даў наш настаўнік. Эдуард Міхайлавіч – доктар гістарычных навук, прафесар, шмат гадоў узначальваў гістарычны факультэт, аўтар амаль 20 манаграфіяў па археалогіі, ініцыятар стварэння ў 1973 г. першай у нашай краіне кафедры археалогіі, этнаграфіі і дапаможных дысцыплінаў, якую і ўзначальваў больш за 40 гадоў.

Адзін са стэрэатыпаў нашага часу палягае ў тым, што археалогія – архаічная дысцыпліна, нібыта адраўнаная ад сённяшняй рэчаіснасці. Дазвольце запэўніць вас, што гэта далёка не так. Уся сутнасць у часе і канкрэтнай сітуацыі. Археалогія – гэта як палітыка ў мінулым, бо яе ў многім залежаць, да прыкладу, такія пытанні, што няхай і не напрамую, але ўскосна звязаны з дзяржаўнымі межамі, прыналежнасцю пэўных тэрыторыяў тым ці іншым народам.

У 1953 г. па сканчэнні гістафа БДУ Эдуард Міхайлавіч у сувязі з сямейнымі абставінамі апынуўся ў Мінску і пачаў сваю навуковую дзейнасць у АН БССР. Цікава, што ў студэнцкія гады, калі бываў у Германіі, дзе начальнікам контрразведкі служыў ягоны бацька, Эдуард Міхайлавіч збіраўся стаць германістам. Але ўжо на старэйшых курсах захапіўся археалогіяй, якой і прысвяціў усё сваё жыццё.

Сёння мы па праве можам сказаць, што ён не проста прызнаны навуковы аўтарытэт у галіне ўсходнеславянскай і беларускай археалогіі, але і своеасаблівы патрыярх, унёсак якога ў стварэнне нацыянальнай археалагічнай школы бяспрэчны. Ён аўтар арыгінальнай, скажам адразу, нетрадыцыйнай канцэпцыі паходжання славянаў і лакалізацыі іх праарэдзімы, якая перакульвае навуковыя догмы і стэрэатыпы, што складаліся. Калі казаць каротка, яе сутнасць у змене вектара даследавання не зверху ўніз, а знізу ўверх, г.зн. ад культуры шаравідных амфараў да археалагічных культурай другой паловы I тыс. да н.э., славянскі характар якіх агульнапрызнаны.

Гэты наватарскі, па сутнасці, рэвалюцыйны, падыход дазволіў Эдуарду Міхайлавічу даказаць магчымасць вылучэння славянскай супольнасці ўжо ў другой палове III тыс. да н.э. і лакалізаваць праарэдзіму славянаў на поўнач ад Карпатаў, паміж Эльбай, Віслай і Нёманам. Тым ён абверг сцярдэжэнне, што славяне гістарычна позна сфармаваліся як этнас, не раней за сярэдзіну ці другую палову I тыс. да н.э. На тэрыторыі сучаснай Беларусі славяне з'явіліся значна пазней, чым лічылася раней, на мяжы IX – X стст., і паклалі пачатак хрысціянізацыі гэтага рэгіёна.

Неадзін унёсак Э.М. Загарульскага ў даследаванне старажытнага

На святкаванні 85-годдзя на гістафаку БДУ

Менска, раскопкі якога праводзіў у 1950 – 1960-я гг., чым даказаў, што ён першапачаткова ўзнік як ваеннае паселішча, заходні фарпост Полацкага княства, а не гандлёвае паселішча на р. Менцы. Хачу падкрэсліць, што тэорыю «балцкага субстрату» ў этнагенезе славянаў выдатнага археолага Валаянцыа Сядова ён падтрымаў і развіў адным з першых.

Мне пашчасціла ў студэнцкія гады блізка пазнаёміцца з Эдуардам Міхайлавічам, які цягам чатырох гадоў быў навуковым кіраўніком маіх курсавых і дыпломнай працаў, прысвечаных лакалізацыі славянскай праарэдзімы. Згадваю ягонае першае з'яўленне на лекцыі ў знакамітай аўдыторыі № 609. Да нас прыйшоў малады выкладчык, якому ніяк нельга было даць 40 гадоў, прыгажун, з абаяльна ўсмешкай, інтэлігентнымі манерамі, модна апраўты (што было рэдкасцю). Пад ягонае абаянне адразу ж і безваротна падпаў увесь курс. Эдуард Міхайлавіч не проста бліскуча чытаў лекцыі, ён вучыў нас жыццю, умеў да месца пажартаваць, прывесці цікавую і запамінальную сентэнцыю (прыкладам, «Усведамленне ўласнага няведання ёсць веды»), працягваць радок шэкспіраўскага санета, умела звязаць далёкую мінуўшчыну з сягодзеннем. Паводле глыбіні маральна-пеіхалагічнага і інтэлектуальна-духоўнага ўздзеяння на студэнцкую душу яму не было роўных. Хацелася пераймаць яго, арыентавацца ва ўсім на гэтага незвычайнага чалавека, артыстычнага і глыбокага, які знаходзіўся ў пастаянным развіцці. Сёння цяжка паверыць, што яшчэ ў далёкім 1968 г. мы амаль штотыдзень здавалі прамежкавыя залікі на ЭВМ, якія Эдуард Міхайлавіч, бадай, першым у СССР скарыстаў у навучальна-метадычным працэсе акадэмічнага курса лекцыяў. А

гісторык, археолаг, доктар гістарычных навук (1984), прафесар (1986), правадзейны член Акадэміі адукацыі Рэспублікі Беларусь, заслужаны работнік вышэйшай школы Эдуард Міхайлавіч ЗАГАРУЛЬСКИ нарадзіўся 18 снежня 1928 г. ў расійскай Туле. Прадметам навуковых даследаванняў з'яўляюцца старажытныя гарады, этнічная гісторыя Беларусі і праблемы паходжання і рассялення славянаў. Даследаваў старажытныя Мінск, Рагачоў, Заслаўе, Копысь, Касцяны, Свіслач, Стрэшын ды іншыя замкі і курганныя магільнікі перыяду ранняга і развітога Сярэднявечча. Пад час раскопак Мінска даследаваў яго абарончыя збудаванні і забудову, зрабіў рэканструкцыю ўсходняй часткі замчышча і жылых будынкаў.

незабыўная рамантыка археалагічнай практыкі, калі мы з захапленнем, з затоеным дыханнем уздымалі пласт за пластом старажытнага могільніка, імкнучыся, як спявалі ў студэнцкім гімне нашага курса, «істину в прошлом найти. Архивы и землю копать, чтоб знать, что нас ждёт впереди».

Не магу не згадаць і далёкі 1972 г., калі навуковага кіраўніка маёй дыпломнай працы ў самы вырашальны момант накіраваў на працяглую стажыроўку ў МДУ. Натуральна, было няпроста, бо паказаць напісанае не было каму, параіцца няма з кім... І раптам я атрымліваў з Масквы ліст ад Эдуарда Міхайлавіча, які, быў рэліквію, захоўваю і сёння. І рэч не толькі ў добрых парадах, каштоўных заўвагах і пажаданнях, а ў перадавальным духу павагі, карэктнасці сапраўднага настаўніка і інтэлігента да свайго вучня. Ніякіх ментарства і настойвання. Гэта была гутарка з роўня, сабратам па прафесіі. Хіба тое не магло не акрыляць і натхняць? Я зрабіў усё мажлівае, каб не падвесці яго. І на абароне дыпломнай працы, у адсутнасць Эдуарда Міхайлавіча, змог вытрымаць выпрабаванне на трываласць, нават не прайграў

слоўны двубой Л.С. Абезэдарскаму, які абрушыўся на мяне з цэлым градам справядлівых і несправядлівых крытычных заўвагаў.

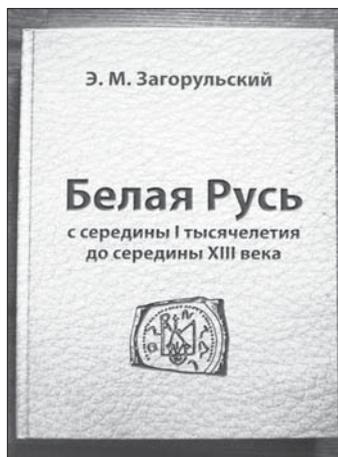
Лёс склаўся так, што я не стаў археолагам. Але тую маральна-духоўную і інтэлектуальную загартоўку, якую мне даў Эдуард Міхайлавіч, захаваў на ўсё жыццё.

Мы ніколі не гублялі аднога з поля зроку. Пры першае магчымасці дапамагалі адзін адному. І я быў шчаслівым, калі, ужо міністрам замежных спраў, «прабіў» яму камандзіроўку на самую важную і цікавую навуковую археалагічную экспедыцыю на востраў Готланд (Швецыя), аб якой ён марыў многія гады. Не менш шчаслівым я быў і тады, калі Эдуард Міхайлавіч падараваў мне сваю дакументальную кнігу «Белая Русь», што стала вянцом і квінтэсенцыяй ягоных навуковых даследаванняў, прысвечаных комплекснаму вывучэнню мінуўшчыны нашай краіны. У яе ўлучаны не толькі археалагічны аспект, але і этнаграфічны, лінгвістычны, архітэктурны і культуралагічны. Даю добрую параду кожнаму з вас: прачытайце кнігу – не пашкадуеце. Не лішне скажаць, яна выйшла з дабраславення тагачаснага Патрыярха Эўраска ўсяе Беларусі, Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта.

Сёння, не звязаючы на дзяржаўных прахытых гадоў, наш Настаўнік мае добрае здароўе і выдатную інтэлектуальную форму, аб чым сведчыць ягоная падрыхтоўка да выдання новай кнігі – «Археология» (у 2-х частках). На апошніх сустрэчах выпускнікоў нашага курса ён з намі: як зазвычай абаяльны і дасціпны. А як ён танцуе, тое немагчыма апісаць, тое варта пабачыць. «Вось так, маладыя людзі», – каза ён нам, амаль 70-гадовым. І паўтарае: «Вучыцеся жыць. Рабіце добрае, і будзеце жыць доўга!».

Для мяне вялікі гонар у дзень Вашага залатога юбілею, паважаны Эдуард Міхайлавіч, ад імя тысяч чаў і тысяч чаў Вашых вучняў шчыра, ад усяго сэрца павіншаваць Вас і пажадаць многіх гадоў. Няхай не пакідае іскрыстая і бяздонная энергія, што натхняе Вас і нас на новыя ўчынкi дзеля росквіту нашай дзяржавы – Беларусі, якая і для Вас, бліскучага навукоўцы і сапраўднага рускага інтэлігента, напраўду стала Радзімай!

Пятро КРАЎЧАНКА,
выпускнік гістарычнага
факультэта БДУ 1972 года

ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць Эдуарда Міхайлавіча з паважным юбілеем. Зычым выдатнаму навукоўцу моцы, здароўя і плёну.

Уладзімір ПЛЕП –
галоўны рэдактар «Краязнаўчай газеты»
і яшчэ адзін вучань Эдуарда Міхайлавіча,
выпускнік гістарычнага факультэта БДУ 1965 года

**Малой радзіме
вялікую ласку**

— Ідал шчыны своей нешто
спрыроўлена. Зверні ўдзіне вепу
ыні з'яўіць імы свол. • Птири лгяцідне павозэ
незла сэл. • Рнык памелідрне пом
ыты свол. • Пчелы йтымъ под
кна кунатъ бласэ свойэ. • Такожъ йлуды йде
з'юднана йбскоўманы счтэ павозэ к'тоту м'стоту
ыні з'яўіць імы свол. • Пчелы йтымъ под

Пазнаёмцеся: мястэчка Стрэшын

Сёлета спайняецца 905 гадоў з часу першай згадкі ў летапісах паселішча Стрэшын, што на Жлобіншчыне. А 80 гадоў таму (28 верасня) гэтаму населенаму пункту быў нададзены статус гарадскога пасёлка. 29 лістапада – яшчэ адна памятная круглая дата: 75 гадоў вызвалення тагачаснага райцэнтра Стрэшын ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Тут ёсць шмат памятных месцаў, якія будуць цікавымі для турыстаў.

Здаўным-здаўна

Знаёмства са Стрэшынам трэба пачынаць з яго самага старажытнага месца – гарадзішча. Яно размешчанае на высокім беразе Дняпра. Адсюль адкрываецца велічная панарама поймы Дняпра.

Стрэшынскае гарадзішча – помнік археалогіі, які ахоўваецца дзяржавай. Аб гэтым сведчыць і ўстаноўлены тут памятны знак. У 1966 годзе тут часткова былі праведзеныя раскопкі, якія дазволілі вучоным сцвярджаць, што ў XII стагоддзі ў цэнтры гарадзішча быў феадальны замак. А наогул людзі на тэрыторыі

Стрэшына пачалі сяліцца прыкладна 2500 гадоў таму.

Старажытны храм

Ёсць у Стрэшыне і стары помнік архітэктуры. Гэта – праваслаўная царква ў гонар Пакрову Божай Маці. Пабудаваная ў 1807 годзе, яна знакамітая не толькі архітэктурнымі

На старажытным гарадзішчы з відам на Дняпро

Цэнтр Стрэшына з птушынага паляту, злева відаць царкву ў гонар Пакрову Божай Маці

адметнасцямі (належаць да стылю класіцызму), але і тым, што ў гэтым храме прайшлі дзіцячыя гады будучага святога Іаана Кармянскага (1837 – 1917), чый бацька служыў тут.

Храм дзейнічаў да 1930-х гадоў, потым быў закрыты. Пад час вайны тут узначліліся службы, але ненадоўга. Канчаткова царква была вернутая вернікам у канцы 1980-х гадоў, а ў 1991-м занава была асвечаная.

Ніколі не забудзем

З 11 жніўня 1941 года па 29 лістапада 1943-га Стрэшын быў акупаваны нямецка-фашысцкімі захопнікамі. За гэты час ад рук ворага загінулі 319 мірных стрэшынцаў. Яшчэ звыш 300 чалавек загінулі на франтах, у радах

партызанаў і падпольшчыкаў. У іх гонар у парку пасёлка ў 1965 годзе быў устаноўлены помнік. А ў баях за вызваленне Стрэшына палі звыш 480 савецкіх воінаў. Яны былі пахаваныя ў цэнтры пасёлка ў агульнай брацкай магіле.

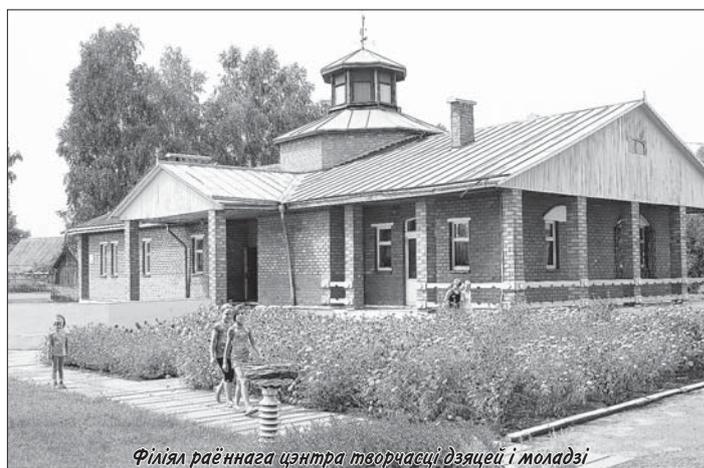
Падарунак ад ЮНЕСКА

Пасля катастрофы на Чарнобыльскай АЭС у Стрэшыне было пабудавана звыш 100 добраўпарадкаваных дамоў для перасяленцаў з Кармянскага, Чачэрскага і іншых раёнаў. У 1994 годзе ў мястэчку ўрачыста адкрылі цэнтр сацыяльна-псіхалагічнай рэабілітацыі, уклад у будаўніцтва якога ўнесла і ЮНЕСКА. Сёння ў гэтым будынку, які мае прыгожую архітэктурную форму, размешчаны філіял раённага цэнтра творчасці дзяцей і моладзі.

І вадзіцы смачнай напіцца

Яшчэ адной выдатнай мясцінай у Стрэшыне з'яўляецца крыніца са смачнай і, як многія лічаць, гаючай вадой. Тое, што вада тут з самых чыстых на Жлобіншчыне, могуць пацвердзіць у раўным цэнтры гігіены і эпідэміялогіі. Размешчаная крыніца на ўскрайку паселішча, на абрывістым беразе Дняпра, там, дзе пачынаецца дарога на Шыхаў (не блытаць з іншай крыніцай, якая таксама знаходзіцца на беразе Дняпра, але пры ўездзе ў Стрэшын з боку Жлобіна). У будныя дні тут можна налічыць да 50 машынаў, а ў выхадныя – і болей.

У Стрэшыне пабывалі Мікалай ШУКАНАЎ і Мікалай СЕМЯНЕЦ (фота)

Філіял раённага цэнтра творчасці дзяцей і моладзі

Творчасць нашых чытачоў

Дзятлава – наша сталіца

Дзятлава! Горад пад небам
Гэтым прасветлым стаіш,
Быў табе гімнам і гербам
Долі нялёгкае крыж.

У працы і поце вякамі
Ты будаваўся і рос,
Продкамі і землякамі
Ткаўся няпросты твой лёс.

Моц Радзівілаў, Сапегаў
Колісь знайшлі сюды шлях.
Тут Дварчанін юны бегаў,
Быў сам Дамейка ў гасцяч.

Зведаў чужынцаў ты здзекі,
Сеяўшых смерць і прымус
І выграбаўшых засекаі.
Вытрымаў усё беларус.

Дзятлава – наша сталіца,
Любай радзімы малой.
Бог мне даў тут нарадзіцца,
Тут мой адчай і спакой.

Тут непрацінлівы вецер
І ў задуменні зіма;
А разумнейшых на свеце
Дзетак, напэўна, няма.

Тут і ў будні, і ў святы
Сэрца прыемна трымчыць:
Міла шчабечуць дзятчаты,
Матчына мова гучыць.

Свята не раз у нас будзе,
Лепшы наблізім мы час.
Дзякуй вам, добрыя людзі,
Што тут жыву сярод вас!

Георгій ШУНДРЫК, г. Дзятлава

Вёска Князева Зэльвенскага раёна: мінулае і сучаснасць

(Заканчэнне. Пачатак у № 46)

У даведніку «Вся Россия за 1900 г.» у якасці ўладальніка маёнтка Князева (так ён стаў называцца ў канцы XIX стагоддзя) разам з в. Князева, хутарамі Князікаўшчына, Крамяніца, Рагозніца і Востраў указаны генерал-лейтэнант А. Зураў – кавалер ордэнаў Святой Ганны і Святога Станіслава I і II ступеняў. Можна меркаваць, што маёнтка быў куплены Зуравым паміж 1870 – 1899 гг.

Пасля выхаду ў адстаўку ў 1893 г. А. Зураў у другой палове 1890-х гг. заняўся закладкай князеўскага парку (сёння парк з'яўляецца экалагічным помнікам). У даведніку «Вся Россия за 1900 г.» ёсць некаторыя дадзеныя, якія нам даюць падставу меркаваць, што Зураў у маёнтку займаўся вырошчваннем ружаў, жывёлагадоўляй, у т.л. і авечкагадоўляй.

Зуравы пераехалі ў Гродзенскую губерню ўсёй сям'ёй: бацька – генерал-лейтэнант А. Зураў, яго жонка В. Зурава (за ёй лічыўся хутар Князікаўшчына за 1 кіламетр ад маёнтка Князева з вадзяным млыном і сыраварняй), сын Павел, які ў «Памятній кніжце Гродзенскай губернии за 1904 год» указаны як земскі начальнік Ваўкавыскага павета I-га ўчастка, стацкі саветнік. У 1904 ці ў 1905 г. А. Зураў памёр, і яго жонка стала ўладальніцай усяго маёнтка Князева з хутарамі. Да гэтага часу ў маёнтку склалася ўзорная сельская гаспадарка са спецыялізацыяй: жывёлагадоўля (авечкагадоўля), мнагапольнае палыводства, вытворчасць сыру, мукамольная справа, вінакурэнне. Удава Зурава працягвала работы таксама па стварэнні парку. У пачатку XX ст. Зуравы мелі 1 570 дзесяцінаў зямлі.

Ад рэвалюцыі да вайны

Пасля рэвалюцыі і амаль да пачатку Вялікай Айчыннай вайны ўладальнікамі маёнтка былі ўдава і сын Зуравы – дарэчы, пры апошнім парку стаў прыходзіць у запусценне. У адну з суровых зімаў вымерзла шмат кустоў ружаў і бэзу экзатычных гатункаў. Пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі і БССР вёска Князева ўвайшла ў склад Зэльвенскага раёна Беларускай вобласці.

22 чэрвеня Германія напала на СССР. У першы ж дзень вайны фашысцкая авіяцыя бамбіла Зэльвеншчыну. Ішлі жорсткія баі. Часці Чырвонай Арміі вымушаны былі адступаць. Разам са штабам 10-й арміі праз вёску Князева адступаў і генерал-лейтэнант Дзмітрый Карбышаў. Захаваліся ўспаміны жыхара в. Конна М. Шлыка: «У абед з боку Крамяніцы данеслася гудзенне цяжкага аўтамабіля. З горкі першым імкліва спустыўся і застыў ля калодзежа штабны легкавы аўтамабіль бланкітнага колеру. З машыны выйшаў невялікага росту генерал з сівайзай. Карбышаў сабраў афіцэраў з разбітых часцей і доўга з імі гаварыў».

Да 14 ліпеня раён быў поўнасцю акупаваны. Захопнікі пачалі ўсталяваць свае парадкі: тэрыторыя раёна была падзеленая на дзве часткі, Князева ўвайшло ў Заходнюю частку ў акрузе «Беласток».

Святы Его Величества генерал-майор Александръ Елпиди-ФОРОВИЧЪ ЗУРОВЪ.
Съ фотографіи Сидовскаго. Собственность А. А. Зурова.

У чэрвені 1944 г. пачалася адна з найбуйнейшых баявых аперацый – «Баграціён». Задача часцей 40-га стралковага корпуса было вызваленне Ваўкавыска. Але на шляху да горада знаходзіўся ўмацаваны пункт Зэльва. Падыходы да Зэльвы былі цяжкімі: перашкаджала шырокая забалочаная пойма ракі Зэльвянкі. Салдаты 438-га і 457-га палкоў пачалі фарсіраваць раку на поўнач ад Зэльвы. На тэрыторыі вёскі разгарэліся жорсткія баі, удалося захапіць невялікі плацдарм. Да апоўдня 12 ліпеня в. Князева была вызваленая, дзеля гэтага аддалі свае жыцці Міхаіл Малінкін, Дзям'ян Літвінаў, Барды Аразамедаў, Марк Паперны ды іншыя.

Вучні Князеўскай школы знайшлі ў пойме Зэльвянкі астанкі сацежкі воінаў і пахавалі іх у парку в. Князева. Усяго ў брацкай магіле в. Князева пахаваныя 7 чырвонаармейцаў, імяны 3 з іх не ўстаноўленыя. З сям'ямі загінулых, чые імяны былі вядомыя, школьнікі вялі перапіску. Вось што напісала навучэнцам сястра М. Малінкіна Валянціна Ягораўна ў студзені 1999 г.: «У апошні раз, калі мы былі ў вас, мы атрымалі ў падарунак крышталёную вазу. Я назвала яе вазай Мішы. Гэтая ваза будзе перадавацца ў спадчыну як памяць пра брата».

На франтах Вялікай Айчыннай вайны змагаўся ўрадзжонец в. Князева Пётр Крыжанюўскі. Ён загінуў у лістападзе 1944 г. пры вызваленні Польшчы.

Паваенны час

Пасля вайны пачалося ўзнаўленне народнай гаспадаркі раёна, у тым ліку і в. Князева. У 1950 г. быў створаны калгас «Прагрэс», цэнтральная сядзіба якога знаходзілася ў Князеве. Першым старшынёй быў абраны П.І. Івановіч.

Але, на жаль, сацыяльна-эканамічныя пе-

раўтварэнні як да вайны, так і пасля яе суправаджаліся грубымі парушэннямі законнасці, нярдкімі былі рэпрэсіі. Ад іх пацярпелі наступныя ўрадзжэнцы в. Князева:

Жамойціна Вера Іванаўна. нар. у 1910 г. Высланая 18.04.1952 г.. Рэабілітаваная 15.02.1996 г.

Жамойцін Іосіф Міхайлавіч. Высланы 10.02.1940 г. Рэабілітаваны 15.02.1996 г.

Жамойцін Міхаіл Людвігавіч, нар. у 1905 г. Высланы 13.04.1940 г. Рэабілітаваны 15.02.1996 г.

Капыловіч Ганна Іванаўна, нар. у 1900. Высланая 10.02.1940 г. Рэабілітаваная 22.11.1996 г.

Капыловіч Марыя Антонаўна, нар. у 1870 г. Высланая 10.02.1940 г. Рэабілітаваная 22.11.1996 г.

Капыловіч Цэзарый Іванавіч, нар. у 1904 г. Высланы 10.02.1940 г. Рэабілітаваны 22.11.1996 г.

Капыловіч Ядвіга Казіміраўна, нар. у 1919 г. Высланая 10.02.1940 г. Рэабілітаваная 22.11.1996 г.

Ермаловіч Іван Францавіч, нар. у 1877 г. Высланы 10.02.1940 г. Рэабілітаваны 14.03.1996 г.

Ермаловіч Марыя Іванаўна, нар. у 1890 г. Высланая 10.02.1940 г. Рэабілітаваная 14.03.1996 г.

Ермаловіч Рогіна Іванаўна, нар. у 1917 г. Высланая 10.02.1940 г. Рэабілітаваная 14.03.1996 г.

Сучасная вёска

22 гады на пасадзе старшыні калгаса «Прагрэс» працаваў Міхаіл Кісель. Пад яго кіраўніцтвам калгас стаў адным з лепшых у раёне. Вёска Князева ўваходзіць у першы вытворчы калгасны ўчастак. З 1964 па 1974 г. яго загадчыкам працаваў А. Жамойцін. За высокую ўраджайнасць зернавых ён быў узнагароджаны ў 1965 г. ордэнам «Знак Пашаны». За поспехі ў павелічэнні вытворчасці і продажы дзяржаве збожжа, цукровых буркоў, іншых прадуктаў земляробства і працоўную доблесць ва ўборцы ўраджаку 35-гадоваму А. Жамойціну быў уручаны ў 1970 г. ордэн Леніна. А Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 13 снежня 1972 г. як перадавіку сельскай гаспадаркі яму было прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы з уручэннем ордэна Леніна і залатога медала «Серп і Молат».

Цяпер Князева ўваходзіць у склад Крамяніцкага сельсавета і з'яўляецца цэнтральнай сядзібай філіяла «Князева» ААТ «Агракамбінат «Скідзельскі»». У вёсцы 168 двароў і 446 жыхароў, працадольных – 275. У вёсцы ёсць сярэдняя школа, пабудаваная ў 1980 г. У 1988 г. школа ўдзельнічала ў Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве, дзе была

Сучасная вёска Князева

Калініцкі вялікі камень

ўзнагароджаная дыпламам II ступені і срэбным медалём. Пры школе працуе філіял Зэльвенскай дзіцячай школы мастацтваў. У 1990 г. была адкрытая ўрачобная амбулаторыя, магазін. Таксама ёсць дом культуры, бібліятэка, аддзяленне сувязі, АТС. З 2005 г. вёска стала называцца аграгарадком, тут адноўленыя старыя вуліцы і пабудаваныя новыя.

За 1,8 кіламетраў на захад ад Князева размешчаны геалагічны помнік прыроды – Калініцкі вялікі камень. Валун мае клінападобную форму і цікавы склад, важыць каля 42 тонаў.

Вядзім КУЗЬМІЧ, студэнт факультэта гісторыі, камунікацыяў і турызму Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы

Паэт, сябра лесу

Нядаўна ў Карэліцкай дзіцячэй бібліятэцы адбылася прэзентацыя зборніка Міколы Бусько «У бары жывуць сябры».

Спачатку вялася размова пра аўтара, прысутныя пазнаёміліся з ягоным творчым шляхам. Было падкрэслена, што ягонае маленства прайшло на Карэліцкай зямлі. Першыя вершы М. Бусько былі надру-

каваныя ў карэліцкай раённай газеце «Полымя» і баранавіцкай «Знамя коммунизма» ў 1970 годзе. У рэспубліканскім друку ўпершыню дэбютаваў у часопісе «Маладосць» у 1978 годзе. Вершы публікаваліся ў зборніку «Дзень паэзіі», часопісах «Полымя», «Беларусь», «Вясёлка» і рэспубліканскіх газетах. Аўтар зборніка паэзіі

«У Нёмна на плячах». Асноўныя матывы паэзіі М. Бусько – гераічная памяць народа, асэнсаванне вопыту і ўрокаў вайны і міру. У час сустрэчы паказалі інсцэніроўку казкі «Чорна-белы Хамячок». Вучні з цікавасцю сачылі за тым, як жывуць нашы меншыя сябры, як важна сябраваць з жыхарамі лесу, не разбураць зробленае імі.

Сустрэчу дапаўняла аднайменная кніжная выстаўка матэрыялаў з фонду бібліятэкі і выстаўка малюнкаў паводле твораў М. Бусько, створаная навучэнцамі мастацкага аддзялення Карэліцкай дзіцячай школы мастацтваў.

Высноваю сустрэчы могуць быць такія словы: «Ёсць людзі, якія напаўняюць жыццё зместам, значным для ўсіх. Іх стваральная праца, імкненне рухацца наперад і дзейнічаць у інтарэсах роднага краю заслугуюць асаблівага прызнання і павагі». І гэта ўсё – пра нашага земляка Міколу Бусько.

*Наталія КАЗАРЭЗ,
метадыст Карэліцкай
раённай бібліятэкі*

«Гарэцкія — нацыянальны брэнд Беларусі»

13 снежня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адсвяткавалі 90-годдзе акадэміка Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і грамадскага дзеяча Радзіма Гарэцкага. Сустрэча пад назваю «Апантаны Бацькаўшчынай» стала адным з шэрагу мерапрыемстваў, што ладзіць грамадская арганізацыя «Беларускі фонд культуры» ў межах праекта «Мой род – мая радзіма». Варта дадаць, што Радзім Гаўрылавіч з першых дзён існавання Беларускага фонду культуры і па сёння – нязменны член рады грамадскай арганізацыі, уладальнік ганаровага знаку БФК «Рупліўцу. Стваральніку».

Вядоўца імпрэзы намеснік старшыні БФК Анатоль Бутэвіч найперш распавёў пра цыкл сустрэчаў «Мой род – мая радзіма», якія ладзіліся з удзелам краязнаўцаў з розных куткоў Беларусі. Своеасаблівым працягам стаў конкурс «Славуцья імяны маёй малой радзімы», аб'яўлены «Краязнаўчай газетай» сумесна з газетай «Звязда», які доўжыцца дагэтуль.

Род Гарэцкіх – гэта гонар і годнасць нашай радзімы, і з яго гісторыі ў тым ліку складаецца гісторыя сучаснай Беларусі, – распавёў А. Бутэвіч. – Род Гарэцкіх сведчыць пра вынослівасць, цярплівасць, зольнасць пераадольваць нягоды.

Як вядома, у пачатку 1930-х гадоў Гаўрыла Гарэцкі з сям'ёю быў высланы з Беларусі ў Карэлію, пазней працаваў геолагам у розных рэгіёнах Расіі. Быў рэабілітаваны ў 1958 годзе, але

дазвол вярнуцца ў Беларусь атрымаў толькі ў 1968 годзе, калі яму было ўжо амаль 70.

– Гэты род, шмат перажыўшы, застаўся верным сваёй абранай дарозе, – заўважыў Анатоль Іванавіч. – У Радзіма Гарэцкага быў доўгі шлях да Беларусі. Ён мог застацца ў Маскве і быць навукоўцам, але бацькоўскія карані паклікалі яго на радзіму, якую ён уславіў сваімі навуковымі дасягненнямі і ўслаўляе цяпер. Бо ці шмат знайдзецца людзей такога паважнага веку, якія працуюць – і працуюць не проста дома ў сваім кабінэце, а на навуковай пасадзе?

Дарэчы, 5 снежня адзначыла дзень нараджэння жонка Р. Гарэцкага Галіна Рыгораўна. З нагоды двойнога юбілею старшыня Беларускага фонду культуры Тадэўш Стружэцкі ўручыў сужэнцам створаную

Галіна і Радзім Гарэцкія

майстрыхай Лізаветаў Чырвонадавай выцінанку «Разам да зораў». На ёй разам ляцяць да зораў два Стральцы – пад гэтым знакам задзяка нарадзіліся муж і жонка Гарэцкія.

– Радзім Гарэцкі ўжо ўвайшоў у гісторыю Беларусі, і, напэўна, гэта самая вялікая адзнака яго дзейнасці, – заўважыў Т. Стружэцкі.

Галоўны рэдактар «Краязнаўчай газеты» Уладзімір Гілеп павіншаваў юбіляраў уласным вершам – на першыя ў яго жыцці паэтычныя радкі Уладзіміра Аляксандравіча натхнілі юбілей «стральцоў» Радзіма Гаўрылавіча і Галіны Рыгораўны:

*Калі ўжо цэліць,
то стральць,
Вялікай Мэты
дасягаць!*

– пажадаў Уладзімір Аляксандравіч.

Пад час сустрэчы Радзім Гарэцкі дзяліўся ўспамінамі пра сваё дзяцінства і старэйшыя гады, пра бацьку і вяртанне ў Беларусь. Цікавая згадка засталася ў яго пра Якуба Коласа, з якім сябраваў бацька:

– Памятаю, як да нас у госці прыходзіў Якуб Колас. Яго прыход для мяне заўсёды быў радасцю, таму што ён абавязкова прыносіў мне цукерку. Да гэтага я каштаваў толькі падушачкі, самыя даступныя на той час цукер-

кі, а ён прыносіў шакаладную, нейкага «Мішку...». Памятаю, як я думаў: калі ж да нас зноў прыйдзе дзядзька Якуб?

– Дзень нараджэння Радзіма Гарэцкага – нацыянальнае свята, – упэўнены старшыня Беларускага саюзу мастакоў Рыгор Сітніца, – няхай сабе нацыя гэтага і не ўсведмяляе. Таму што Гарэцкія, як Бела-вешская пупшча, як возера Нарач, як Францыск Скарына, – гэта нацыянальныя брэнды, на якіх, уласна, і трымаецца нацыя, і якія сведчаць, што нацыя не пахіснецца.

*Ніна КАЗЛЕНА
Фота Наталі КУПРЭВІЧ*

«Стральцам» – Галіне і Радзіму

Лыжня, даўным-даўно пракладзеная вамі, жыццёвым шляхам вашым стала разам.

Шляхам важкім, не простым, можа, нават цяжкім, паўночкім творчых адарэнняў, любові, славы і сумлення.

Мы з БФК жадаем вам – ад Бога і Бацькоў – «стральцам»: калі ўжо цэліць, то стральць, Вялікай Мэты дасягаць!

*Уладзімір ГІЛЕП
13 снежня 2018 г.*

Першы намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алена Даўгаполава з юбілярам

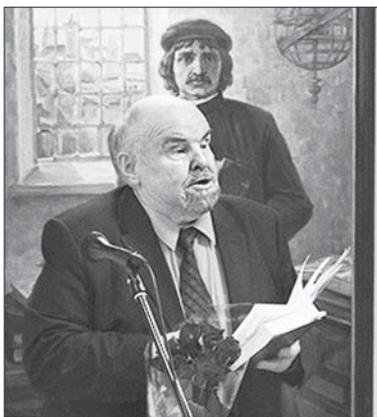
Уладзімір Гілеп і Тадэўш Стружэцкі

Крокі Леаніда Дайнекі

27 лістапада ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася імпрэза «За крокам крок...», прысвечаная прэзентацыі кнігі «Леанід Дайнека. Выбраныя творы». Выданне пабачыла свет у выдавецтве «Беларуская навука» (серыя «Беларускі кнігазбор»). У кнігу ўвайшлі новыя раманы Л. Дайнекі «Ілоты» і «Сын ільва, дачка Зеўса – Леанід і Зінаіда», а таксама найбольш значныя яго вершы і мініяцюры «Герародцінкі».

Л. Дайнека нарадзіўся ў 1940 г. у Клічаўскім раёне. Вучыўся ў тэхнічным вучылішчы, працаваў электраслесарам. У 1967 г. скончыў аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў на тэлебачанні, у часопісе «Малалосць», выдавецтве «Мастацкая літаратура». Пісаў вершы, паэмы, пазней стаў аддаваць перавагу прозе. Лаўрэат літаратурнай прэміі Саюза пісьменнікаў Беларусі імя Івана Мележа за раман «Меч князя Вячкі», Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Кастуся Каліноўскага за раманы «Меч князя Вячкі» і «След ваўкалака», мае іншыя ўзнагароды.

Павіншаваць творцу з выхадам новай кнігі прыйшлі Кастусь Цвірка, Сяргей Законнікаў, Міхась Скобла, Леанід Дранько-Майсюк ды іншыя сябры. Свае песні выканалі Алесь Камоцкі і Эдуард Акулін.

Аляксей ШАЛАХОЎСКИ

Леанід Дайнека і Леанід Дранько-Майсюк

Кулінарныя афарызмы

У вядомых выказванняў пра ежу (кштатлу «першы блін комам», «хлеб – усяму галава», «кашу маслам не сапсуеш») ёсць свая гісторыя і прычына ўзнікнення. Пазнаёмімся з некаторымі.

Апетыт прыходзіць пад час ежы

Гэтае выказванне ўпершыню з'явілася ў 1553 годзе ў рамане Франсуа Рабле «Гарганцюа і Пантагруэль». У адным з эпизодаў аўтар апісвае вялікае застолле, і адзін з герояў кажа: «Апетыт прыходзіць пад час ежы, сказаў Анжэ Манскі; смага прыходзіць пад час піцця». Епіскап Манскі – рэальная асоба, але ці казаў ён згаданыя словы насамрэч, невядома. Сёння гэтае выслоўе мае такое значэнне: калі не хочацца нешта рабіць, варта толькі пацаць – і «апетыт» з'явіцца.

Соль зямлі

Гэтыя словы згадваюцца яшчэ ў Евангеллі, дзе Хрыстос называе соллю зямлі сваіх вучняў. Гэтае параўнанне нядзіўнае – без солі любая ежа здаецца нясмачнай. Цяпер соллю зямлі называюць выбітных людзей, якія надаюць жыццю значнасць.

Манна нябесная

Паходжанне гэтага выраза звязанае з біблейскай гісторыяй блукання яўрэяў у пустыні. Калі скончыўся хлеб, які яўрэі ўзялі з сабою, народ пачаў наракаць на Бога. Тады Госпад даў ім ежу, што сыходзіла на зямлю разам з расою, – манну: яна «была падобная на каляндравае насенне, з выгляду як бдолах» (пахучая смала куста з такой жа назваю). Народ збіраў яе, малоў у жорнах або тоўк у ступе, а потым рабіў ляпёшкі. У пераносным значэнні маннай нябеснай называюць да-

броты, атрыманья ні за што, нібыта з неба.

З'есці пуд солі

З'есці з кімсьці пуд солі – значыць ведаць чалавека як сябе, раздзяліць з ім сваё жыццё. Гэтае выказванне з'явілася ў тыя часы, калі соль каштавала вельмі дорага, і калі ўжо чалавек дзяліўся з некім соллю, значыць, верыў яму безагаворачна. Чужым ежу не салілі, і яны ішлі «нясолана хлябаўшы» (беларусы казалі яшчэ: шылам гарачай кашы ўхапіўшы, сліну каўтнуўшы). Дарэчы, пуд – гэта 16 кг. Калі ў сярэднім за суткі чалавек з'ядае ад 5-7 да 10-15 г солі, то на сумеснае спажыванне 16 кг солі двум людзям спатрэбіцца крыху больш за год (дарэчы, рэкамендаваная Сусветнай

арганізацыяй аховы здароўя норма солі на суткі складае менш за 5 г, таму праэц з'ядання пуду солі лепей расцягнуць на большы тэрмін).

Кашы не зварыш

Так кажуць, калі разам з кімсьці немагчыма зрабіць агульную справу. Карані выказвання ідуць з даўніх часоў, калі кашай называлі стравы з любых здробных прадуктаў. Гэтая стравы была рытуальнай, яе гатавалі на вяселлі, радзінах, памінках, перад бітвамі, яна была сімвалам агульнай справы. Калі ж, напрыклад, дамаўляліся аб вяселлі, але яно расстроілася, няўдалыя сваты казалі адно аднаму: «З табою кашы не зварыш!»

Падрыхтавала Ніна КАЗЛЕНЯ (Заканчэнне будзе)

Жыве кот і сабака...

Уздоўж

1. «У сабаці да чалавека толькі адна ...»: «Любі мяне!»». Х. Эсклі. 4. Ласкавае ... дзве маткі ссе (прык.). 7. Валы не равуць, авечкі не бляюць, калі ў яслях ... (прык.). 9. Такая ..., як з казла: ні воўны, ні малака (прык.). 10. Дзіцяня авечкі. 14. Дзе певень, там і ..., дзе сабака – там і хата (прык.). 15. Хмельны напітак. 16. Невялікі літаратурны твор. 18. Жыве кот і сабака, ды ... не аднака (прык.). 19. Сват – сабачы ... (прык.). 20. Свіння – сялянская ... (прык.). 23. Без ветру і кляновы ... не зварухнецца (прык.). 24. Музычны камедыйны твор. 25. «Калі сабака кусае ..., гэта не навіна; навіна – калі ... кусае сабаку». Ч. Дзіна.

Упоперак

1. Воўк не ..., а свіння не агароднік (прык.). 2. Карова целіцца, а ... раве (прык.). 3. «Існуюць ... верныя сябры: старая жонка, стары сабака і наўняны грошы». Б. Франклін. 5. Мужчынскае імя. 6. Вечназеляная расліна, якая паразітуе на іншых дрэвах. 8. Агледзелася ... праз сем год, што сучка без хваста (прык.). 11. Выступленне прыезджых актэраў. 12. Тое, што і альяс (разм.). 13. Была б ... – будзе мяса і шчацінка (прык.). 17. ... робіць дастатак (прык.). 18. Маленькая земнаводная жывёліна. 20. Сабака здох, дык хай ... брша (прык.). 21. «Другі баран – ні «бэ», ні «мя». // А любіць гучнае ...». З байкі Кандрата Крапівы «Дыпламаваны баран». 22. Насякомае з вельмі вузкай таліяй.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Народ сказаў...

– Гэта ты ўкраў сасну ў лесе?
 – Зусім не я, я шчыра прызнаюся вам, як было: ехаў я праз лес, і тут мая вось зачэпілася за дрэва, а тое дрэва дый зламалася і – бразь на воз. Што было рабіць? Дрэва цяжкое – я адзін не скіну, ну і зацягнуў дахаты.

Адзін хлопчык спытаў у старога рыбалова:
 – Скажы, дзядзечка, як вяжуць сеткі?
 – Проста. Бяруць дзіркі і звязваюць іх шнуркамі.

– Ай, і бядя ж!
 – Якая?
 – Ды вунь у таго пана, што ў яўзёным капелюшы, жулік нядаўна залаты гадзіннік выцягнуў.

– Ну, а табе што да гэтага, чаго ты бядуеш?
 – Як чаго?! Гэта гадзіннік ды ўжо быў мой.
 – Якім парадкам?
 – Я першы збіраўся яго ўкрасці.

Адзін паляўнічы хваліўся сябру, што яго сабака найразумнейшы за ўсіх сабак. Сябар усумніўся.

Але аднойчы, у час палявання, у іх з-пад ног выскачыла пара шаракоў. Сабака глянуў на іх і не зрушыў з месца.

– Ага, бачыш? – зарагатаў шчасліва ўзрушаны гаспадар сабакі. – Разумны, шэльма! Ведае, што за двума зайцамі пагоніцца, дык ні аднаго не зловіш.

– Дай, бабка, малака.
 – Карова не доіцца.
 – Тады налівай смятану.

Паводле зборніка «Беларускія народныя жарты» (сабраў Эмітро Бяспалы; Мінск, 1970)

Брагінскі гістарычны музей (фрагмент экспазіцыі)

Фота: Уладзімір Пучынк. АМА

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 46

- Уздойж:** 1. Гродна. 5. Рэкі. 7. Барані. 9. Грыбы. 10. Кадр. 11. Сацыёлаг. 14. Краса. 16. Сонца. 18. Неба. 19. Дума. 22. Зачын. 23. Ярыла. 25. Астравок. 28. Ідал. 29. Зямля. 31. Марцін. 32. Ніна. 33. Пуанты.
- Улоперак:** 1. Гагарка. 2. Дуб. 3. Заяц. 4. Анёл. 6. Край. 8. «Крыжакі». 12. Гаспадыня. 13. Гашкевіч. 15. Аблачынка. 17. Нарматыў. 20. Казімір. 21. Варняны. 24. Маці. 26. Трап. 27. Воін. 30. Ява.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПЕРНІКАРСТВА – выбар фігурных пернікаў; від народных мастацкіх промыслаў.

У народным побыце пернікі здаўна выконвалі важную ролю ў вясельных абрадах, хрэсьбінах, памінках і інш. урачыстых выпадках. У часы сярэднявечча пернікаства задавальняла пераважна патрэбы паноўных класаў і гараджанаў, у XIX ст. шырока распаўсюдзілася і ў вёсцы. Промыслам займаліся пераважна ў гарадах і мястэчках (Орша, Копысь, Дуброўна, Мінск), прадукцыю збывалі на мясцовых кірмашах.

Выраблялі пернікі з найлепшай мукі, у цеста дадавалі харчовыя фарбавальнікі, мёд, прыправы (пернасіці, прыяности – адкуль і назва), затым фармавалі ў выглядзе розных антрапаморфных, геаметрычных фігурак (лялька, певень, конь, казёл, рыба, сэрца і інш.). Трактоўка фігураў моцна стылізаваная, абагульненая, разлічаная на спецыфіку матэрыялу; выбар сюжэтаў адлюстроўваў іх старажытныя сімвалічны сэнс.

Паводле спосабаў фармоўкі пернікі падзяляюцца на 3 групы: друка-

ваныя, абразныя і фармаваныя ад рукі. Найбольш старажытныя – друкаваныя: фігурны ўзор на перніку атрымліваў з дапамогай спецыяльнай драўлянай формы, на якой у тэхніцы контррэльефу выразалі адпаведную фігуру. У пачатку XX ст. друкаваная тэхніка саступіла месца абразной: бляшанымі штампамі з вострымі краямі на плоска раскачаным кавалку цеста выразалі адпаведную фігурку, якую пасля выпечкі аздаблялі каляровым крэмам, харчовымі фарбавальнікамі, глазуравалі. У сярэдзіне XX ст. промысел пернікаства заняпаў; асобныя майстры зрэдку выпякаюць пернікі, сфармаваныя ўручную. Сувенірныя пернікі часам выпускалі прадпрыемствы харчовай прамысловасці БССР; апошнім дзесяцігоддзем на паліцах зноў пачалі з'яўляцца друкаваныя і абразныя пернікі.

ПЕРСАНАЖЫ НАРОДНАГА ТЭАТРА. У розных формах народнага тэатра – калядных гульніх, батлейцы, народнай драме – дзейнічаюць устойлівыя персанажы. У батлейцы яны лялечныя, у гульніх і народнай драме – жывыя. Найбольш пашыраныя: дзед (старага далакопа, стары, мужык), яўрэй, цыган, доктар, фронт («злегант», «чужаземец»). Усе яны ўвасабляюць карнавальны пачатак народнага тэатра, у той ці іншай ступені належаць да катэгорыі блазнаў. Яны і паводзяць сябе адпаведна: прыкідваюцца, строяць дурня, развеселяюць глядачоў, абсмейваюць усіх і ўсё, у т.л. і саміх сябе, перакладаюць «высокае» і сур'езнае на вясёлы лад,

так што нават пахаванні і паядынкі не ўспрымаліся ўсур'ез, трагічна. Сцэны з удзелам гэтых персанажаў пабудаваныя паводле адзінага прынцыпу: уключаюць жартаўлівы дыялог, бойкі (лупцоўкі), танцы (скокі).

У народным тэатры існавалі пэўныя традыцыі для паказу падобных персанажаў, ужываліся спецыяльныя прыёмы размовы з глумім (дыялогі старога-далакопа, яўрэя са скамарохам, царом), смехавой самарэкламы (рэкамендацыі доктара, цыгана, яўрэя, франта, часам казака), фамільярнасці, а таксама падкрэсліванне фізічных заганаў (напрыклад, старога, яўрэя), што стварала дадатковыя камічныя эфекты. У яўрэя функцыя персанажа іншы раз падкрэслівалася наяўнасцю ў яго гарба як аднаго з атрыбутаў блазна.

У рэчышчы агульнай народна-святоточнай сістэмы вобразаў дзейнічаюць у народным тэатры і такія персанажы, як гусар, рыцары (звычайна ў паядынках), смерць. У іх абмалёўцы выкарыстоўваліся карнавальныя матывы, адбівалася вясёлая святочная атмасфера

народных паказаў. Таму не такая ўжо страшная ў народным тэатры і смерць – яе прымаюць за п'яную бабу, з ёй таргуюцца, часам і яна скача, «адпуская» ахвяру, ёсць нават выпадак, што і яе саму забіваюць.

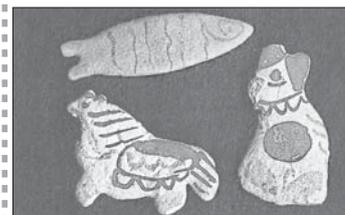
Характэрныя для народнага тэатра і парныя персанажы: маладзцічка і немец, цыган і «квіцэр», дзед Антон і Антоніха, цыган і цыганка, улан і уланка, цыган і улан, казак і казачка, яўрэй і яўрэйка, два рыцары («жаўнеры»), Мацей (мужык, стары, дзед) і доктар, доктар і барыня (паненка), казак і яўрэй, дзед і чорт, мужык і казак, дзед і яўрэй.

Дзейнічалі ў народным тэатры і т.зв. сур'езныя персанажы – цар Ірад, цар Максіміліян, скараход, салдаты (ваіны, рыцары, пажы), але іх сур'езнасць адносная, яны таксама ўцягнутыя ў агульную атмасферу народных паказаў. Апрача таго, у народным тэатры ёсць персанажы-жывёлы: «каза», «кабыла», «мядзведзь», «журавель», «кот».

Упершыню вылучыў батлеечныя персанажы і вызначыў сцэны з іх удзелам Я. Карскі («Беларусы», т. 3, вып. 3, 1922).

Батлеечныя лялькі: цар Ірад, Антон з казой

Пернікі